

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

JAY PARINI

BORGES
ȘI EU O ÎNTÂLNIRE

Traducere din engleză și note de
MIHNEA GAFIȚA

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brînzan
DTP: Radu Dobreci, Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

JAY PARINI

BORGES AND ME: AN ENCOUNTER

Copyright © 2020 by Jay Parini

All rights reserved.

Published by arrangement with Canongate Books Ltd,
14 High Street, Edinburgh EH1 1TE

© HUMANITAS FICTION, 2023,
pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PARINI, JAY

Borges și eu: o întâlnire / Jay Parini;

trad. din engleză și note de Mihnea Gafița. – București:

Humanitas Fiction, 2023

ISBN 978-606-097-331-7

I. Gafița, Mihnea (trad.; note)

821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

*Pentru Devon, care, de peste patruzeci de ani,
mă însoțește pe drum.*

„Viața reală este adesea viața pe care nu o duci.“
Oscar Wilde

Într-o dimineață de iunie din 1986, la ferma mea din Vermont, m-am dat jos din pat când soarele abia dacă ridica o sprânceană peste Green Mountains; dintotdeauna acesta este un moment al zilei mult râvnit de mine, în care mă aplec asupra începuturilor, gândindu-mă la ce urmează să lucrez – în cazul acela, la un roman despre ultimele zile din viața lui Tolstoi, care prinsese ușor-ușor contur pe la hotarele minții mele conștiente. Soția și copiii încă mai dormeau, și n-am putut să nu mă uit la ei cu drag. Cum le-aș fi putut rezista celor doi băieți atât de scumpi, care mă înnebuneau din când în când, așa cum și trebuie să facă niște copii, de vreme ce asta-i treaba lor? Sau atât de sclipitoarei și iubitoarei mele soții, pe care nu păreau s-o deranjeze accesele mele întâmplătoare de stupizenie, la care uneori zâmbea cu milă, iar alteori de-a dreptul hohotea de râs? Asemenea gratificații mi se păreau nemeritate – probabil că și erau. Cu un sentiment de recunoștință, chiar de uimire, am coborât scările către bucătăria de țară, unde mi-am făcut o cană zdravănă de ceai Irish Breakfast, după care m-am îndreptat către camera mea de lucru, aflată la celălalt capăt al casei.

Așa cum făceam de multe ori, până să mă așez la masa de lemn dat cu baiț, cu tăblia pătată, pe care și astăzi o păstrez într-un colț al biroului meu, am dat drumul la radio să

aud știrile zilei, căutând postul BBC pe un aparat cu tranzistori pe care-l primisem cadou de puțină vreme, când împlinisem treizeci și opt de ani, de la prietenul și mentorul meu, Alastair Reid. Când l-am auzit pe crainic citind principalele evenimente, am rămas uluit: marele scriitor argentinian Jorge Luís Borges, „care a împletit realitatea cu ficțiunea într-o inegalabilă succesiune de narațiuni, sfidând orice granițe și declanșând o adevărată explozie în literatura latino-americană“, tocmai murise la Geneva, la vârsta de optzeci și șase de ani. „A fost un om cu multe istorii personale“, a adăugat crainicul. „Ca scriitor, a explorat spațiile de maximă specificitate din experiența umană, a fost un iubitor al labirinturilor și oglinzilor, un autor cu multiple fațete, care s-a sustras mereu definițiilor.“

Amintirile au început să iasă la suprafață. Îl întâlnisem pe Borges pe când eram proaspăt absolvent de facultate în Scoția, cu mulți ani înainte, și călătorisem cu el de la St. Andrews până în Highlands și înapoi. Întâlnirea noastră durase numai o săptămână și ceva, dar îmi provocase o mutație, o schimbare de perspectivă, dând buzna peste mine tocmai la momentul potrivit. Și tot ce știam sigur era că felul meu de-a fi pe lume nu mai fusese niciodată același, după ce Borges îmi trecuse prin viață.

Stând la fereastră, mă uitam jos, în grădină, la un strat de maci orientali, ale căror petale ca niște obraji sângerii păreau întoarse către mine. Îmi remarcaseră, oare, ochii îndurerate? Așa mi s-a părut, și m-am îndepărtat de geam. Nu sunt omul căruia să-i dea lacrimile ușor, dar am plâns în acea zi. Am plâns în egală măsură pentru mine și pentru Borges, amintindu-mi ce tânăr necopt, exagerat de serios, timid și adesea îngrozit fusesem la întâlnirea cu pricina și încercând să-l pun în balanță pe cel de atunci cu bărbatul

în care mă transformasem, întrebându-mă iar și iar ce naiba se întâmplase cu mine acolo, în Scoția, cu vreo cincisprezece ani mai înainte.

În 1970, după ce tocmai absolvisem Colegiul Lafayette și mă mutasem – pentru scurtă vreme, speram eu – înapoi cu părinții la Scranton, în Pennsylvania, aveam două variante: ori să rămân acasă, unde mi-aș fi pierdut boașele pe tocătorul maică-mii, ori să merg în Vietnam, unde mi le-ar fi făcut harcea-parcea vreo mină antipersonal. O a treia opțiune, mai puțin clară la început, dar în ultimă instanță evidentă, era să plec din Statele Unite cu totul, să mă duc unde aș fi văzut cu ochii. Locul pentru care am simțit o chemare a fost un orașel din Scoția, din regiunea East Neuk of Fife.

La St. Andrews beneficiasem deja de o mult râvnită evadare și căpătasem un sentiment al vocației, fiindcă îmi petrecusem acolo primul an de studii în străinătate. În cursul aceluia an memorabil, îmi făcusem foarte ușor prieteni, spre marea mea surprindere, amestecându-mă printre studenții scoțieni și englezi, apropiindu-mă chiar și de câțiva studenți de pe continent. Cursurile la care luasem parte mi se părușeră adesea interesante – niște performanțe retorice flamboaiante, cu care nu eram obișnuit – și învățasem o mulțime de lucruri, mai ales în urma unor intense meditații unu-la-unu cu o serie de profesori excentrici, dar altfel erudiți. (Unul dintre ei își ținea meditațiile în apartamentul său dezordonat, unde soția lui ne servea cu ceai purtând o mască pe față, pentru că avea „o sensibilitate la germești“.)

Mai important însă era că în Scoția începusem să scriu, înregistrându-mi viața cotidiană într-un jurnal care, speram eu, avea să sclipească prin „grația exactității“ (plagiind mental o expresie de-a poetului Robert Lowell). Nici un amănunt nu mi părea prea nesemnificativ pentru a fi notat, și

adeseori umpleam pagini întregi cu citate din lecturile făcute sau cu fragmente pe care mi le aminteam din conversațiile auzite în ceainării sau în alte localuri. Începusem, de asemenea, să scriu propriile poeme. Erau doar niște imitații, câtuși de puțin memorabile, așa cum și era de așteptat, dar schimbarea în sine era suficient de incitantă. Decisesem – din motive care nu aveau la bază nici un talent sau experiență demonstrabile – să-mi fac din scris o profesie.

Credeam că știu destul de multe în materie de literatură, deși nu aveam decât o pojghiță de cunoaștere, cea mai subțire spumă la suprafața unei căni care nici măcar nu era una de mari dimensiuni. Și totuși, mă pusesem pe lectură cu un sentiment al urgenței. Am înghițit, mai degrabă decât am citit, cărți precum *Walden* de Thoreau și *Firele de iarbă* ale lui Whitman, *Marele Gatsby* de Scott Fitzgerald și *Privește, inger, către casă* de Thomas Wolfe. Cu limba i-am înfulecat pe Hermann Hesse, Virginia Woolf, Jack Kerouac, D.H. Lawrence, Carson McCullers, Vladimir Nabokov, Samuel Beckett și alții. Prin biblioteci, am frunzărit nerăbdător paginile fâșâitoare ale publicației *The New York Review of Books*, atras de textele incitante ale unor autori precum Gore Vidal, Joan Didion, Norman Mailer și Susan Sontag. Am asistat la lecturile publice ale unor scriitori printre care erau și celebrități – Allen Ginsberg, James Dickey, Paul Goodman –, și eram destul de sigur că literatura urma să-mi ofere acces în lumi cu mult mai ample decât cea de la Scranton, Pennsylvania.

Mi-am fixat drept țintă să urmez studii postuniversitare la St. Andrews, cu toate că știam ce bătălie avea să fie să-mi conving părinții că o asemenea mutare avea sens. Eram cel dintâi copil al mamei mele, care se arătase posesivă de la prima gură de aer pe care o trăsesem. (Sora mea, Dorrie, era

cu doi ani mai mică decât mine și, fiind și fată, nu i-a fost cătuși de puțin mai ușor cu mama noastră, ca să mă exprim eufemistic.) Eram „cu dosu’-nainte“, cum zicea de multe ori maică-mea, ceea ce însemna că mă înfricoșau străinii, că eram scârbit de toți și toate. Când eram foarte mic, începeam să urlu ori de câte ori cineva necunoscut puneă piciorul în camera mea. Singura care mă putea consola era chiar ea, mama, care mi-a și încurajat această dependență. Nu e vorba că m-ar fi sufocat cu afecțiunea ei, presupun, numai că rezultatele au fost aceleași. Nu mă mai îndoiam cătuși de puțin că avea să-mi fie foarte greu să mă despart de ea. Marituritatea mi se părea un regat îndepărtat, inaccesibil mie.

Maică-mea numai că n-a făcut o cădere nervoasă când am plecat în Scoția pentru prima oară: „Unde te duci?“, m-a întrebat. „În Scoția? Ce, ai înnebunit? Nu se duce nimeni în Scoția!“ În noaptea dinaintea celei dintâi plecări ale mele, în 1968, s-a trântit pe patul din hotelul newyorkez într-o criză emoțională. Vaietele ei amarnice nu m-au lăsat să dorm, în camera de alături, practic toată noaptea, iar a doua zi dimineață, când și-a luat rămas-bun de la mine pe chei, părea epuizată și abia dacă a scos vreo vorbă. Mă imbarcam spre Marea Britanie pe un hârb de vas de linie italian, despre care mi-a spus că e „instabil, și-o să se scufunde, mai mult ca sigur“. Nu e de mirare c-am plâns în tăcere, în cușeta mea de pe vasul acela ieftin, toate cele opt zile cât a durat călătoria de la New York la Southampton. Era un fel de înțăr-care pentru mine, după cum am văzut lucrurile mai apoi. Mă dezberam de viața mea de până atunci așa cum puteam. Mi-o imaginam foarte ușor pe mama plângând până adoarme, noapte după noapte, la Scranton, dar îmi făceam curaj, spunându-mi că trebuie să trec prin toate încercările de care urma să am parte, oricât de dureroase ar fi fost.

Treaba lui taică-meu era să fie veșnic îngrijorat, dar altfel era un tip jovial, fiul unor imigranți italieni care vorbeau englezește foarte prost și care le putuseră oferi celor cinci copii ai lor prea puține, dincolo de niște castroane cu linguni făcuți în casă și legume cultivate în grădina din spatele aceleiași case. (Bunica mea împușca iepuri de pe veranda din spate și-i transforma în tocană.) La fel ca mulți din generația lui, copiii ai Marii Crize Economice, tatăl meu suferea de o precauție devenită obsesie. Trotuarele minții lui erau pline de coji de banană. Fusesse nevoit să renunțe la liceu cu mult înainte să fi absolvit, dar apoi, cu un dram de noroc și cu tărie de caracter, și-a făcut loc în domeniul asigurărilor, vânzându-le familiilor din zonă polițe pe care mă tem că nici măcar el nu le înțelegea pe de-a întregul. În fiecare zi, se înfățișa pe străzile din Scranton cu capul sus, în costum, cu o cămașă albă scrobită și-o cravată pestriță, de mătase. Își lustruia pantofii, înainte să iasă din casă, cu o fervoare exagerată. „Se scosese.“ Și totuși, nu înceta să-și facă o mulțime de griji în privința viitorului, mai cu seamă a viitorului *meu*.

La fel îmi făceam și eu, așa că medicul nostru de familie mi-a dat un flacon de tranchilizante (niște barbiturice de modă veche, în stare să năucească până și un cal), așa, „ca să-mi stabilizeze nervii“, înainte să plec la școala postuniversitară.

— Nu mai fi atât de ncordat, mi-a spus doctorul Evans. Prea multă nervozitate nu-ți face bine. Dacă stai treaz toată noaptea, n-o să te mai odihnești suficient. Ia medicamentele și nu-ți mai face griji.

Bine, și ce anume mă îngrijora atât? Mai toate, dacă stau să mă gândesc bine. Valul tectonic al sexului, drogurilor și rock-and-roll-ului, de care se lăsau duși cu voieșie colegii mei de generație, mie mi se părea, mai curând, o mare în

care m-aș fi putut îneca. Eram încă virgin, și mă temeam să nu rămân așa pe vecie. Și, mai mult decât de orice altceva, eram îngrozit de Vietnam și furios pe un război purtat pentru o iluzie de libertate, sau pentru dominația mondială, sau – cel mai probabil – pentru ceva ce eu n-aș fi putut nici măcar să-mi închipui.

Luasem atitudine împotriva războiului în primul meu an de studenție și participasem la demonstrații la Washington în 1967, pe urmă iar în primăvara lui 1970. La fel ca mulți studenți, știam ceea ce credeam că știu, și anume că războiul din Asia de Sud-Est era imoral, prostesc și crud. Scrierile antirăzboi ale lui Howard Zinn, Noam Chomsky și ale altora mi-au devenit parte a bibliotecii mentale permanente. Ca lucrurile să fie și mai rele, comisia de recrutare devenise interesată de mine în ultima vreme, înlocuindu-mi statutul de după absolvire 2-S (amânare pentru perioada studenției) cu 1-A (apt pentru serviciul militar activ), cu toate că trăsesem la loterie un număr destul de mare.¹ N-am metabolizat niciodată complet acea extragere norocoasă și m-am temut de ce e mai rău, de vreme ce comisia de recrutare din Lackawanna County căpătase notorietate de burdihan prolific, după cum înghițea o mulțime de tineri, unii după alții, iar vreunul dintre ei tot avea să sfârșească până la urmă într-o bază militară oarecare, uitată de Dumnezeu, de lângă Zona Demilitarizată².

1. La 1 decembrie 1969 s-a organizat la Washington D.C. o tragere la sorți care stabilea ordinea chemării la încorporare pe parcursul anului calendaristic 1970.

2. Zonă de excludere militară (prescurtată DMZ) stabilită în 1954 între Vietnamul de Nord și Vietnamul de Sud, în urma primului război dintre Franța și comuniștii vietnamezi sprijiniți de China și URSS. A funcționat și în timpul războiului americano-vietnamez, până la reunificarea Vietnamului din 1976.